



# IZVEŠTAJ MONITORINGA GOVORA MRŽNJE U SRBIJI

---

IVANA JOVANOVIĆ i ANJA ANDUŠIĆ

**Autorke:** Ivana Jovanović i Anja Andušić

**Stručnjakinja za metodologiju istraživanja:** Snježana Milivojević

**Stručnjak za metodologiju istraživanja i urednik:** Stefan Janjić

**Izdavači:**

Media Diversity Institute i

Institut za medije i različitosti – Zapadni Balkan



**Reporting Diversity Network 2.0** (Mreža za izveštavanje o različitosti 2.0) - RDN 2.0 osnovana je s ciljem da učinkovito utiče na medijsko izveštavanje o etničkoj pripadnosti, veri i rodu na zapadnom Balkanu.

Partneri na projektu su Media Diversity Institute, Albanian Media Institute, Centar za istraživačko novinarstvo BiH, Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore, South East Network for Professionalization of Media, Institute for Communication Studies, Kosovo 2.0, Institut za medije i različitosti – Zapadni Balkan. Realizaciju projekta finansijski podržavaju Evropska unija i Balkanski fond za demokratiju, projekt Nemačkog Marshall fonda SAD i norveško Ministarstvo spoljnih poslova.



Ova publikacija je nastala uz finansijsku podršku Evropske unije i Balkanskog fonda za demokratiju, projekta njemačkog Marshall fonda Sjedinjenih Država i norveškog Ministarstva spoljnih poslova. Njegov sadržaj isključiva je odgovornost autorki i Reporting Diversity Network 2.0 i ne odražava nužno stavove Evropske unije, Balkanskog fonda za demokratiju Nemačkog Maršalovog fonda SAD, norveškog Ministarstva spoljnih poslova ili njihovih partnera.



Reporting  
Diversity  
Network 2.0

# MONITORING REPORT ON HATE SPEECH IN SERBIA

---

IVANA JOVANOVIĆ i ANJA ANDUŠIĆ

# Sadržaj

5	<b>UVOD</b>
6	<b>METODOLOŠKI PRISTUP</b>
7	<b>NARATIVI I PODNARATIVI</b>
7	<b>Kvantitativna analiza</b>
9	<b>Analiza sentimenta</b>
9	<b>Analiza narativa</b>
9	Narativi mržnje na osnovu roda
11	Narativi mržnje na osnovu etničke pripadnosti
12	Narativi mržnje na osnovu seksualne orijentacije
12	Narativi mržnje prema migranatima/kinjama i izbeglicama
13	Narativi mržnje prema novinarima i novinarkama
13	<b>Analiza vidljivosti</b>
14	<b>PREDUZETE AKCIJE U BORBI PROTIV DEZINFORMACIJA I MRŽNJE U SRBIJI</b>
16	<b>ZAKLJUČAK</b>

# Uvod

Ovo istraživanje ima za cilj da pruži rezultate praćenja govora mržnje u medijima u Srbiji, da ilustruje i analizira najčešće narative, da identificuje glavne generatore diskursa mržnje i diskriminacije u srpskim medijima, grupama na koje se najčešće cilja, da istraži institucionalne i građanske reakcije, kao i da predstavi preventivne mere koje se sprovode.

Monitoring govora mržnje u Srbiji je sproveo Institut za medije i različitosti - Zapadni Balkan od 15. januara 2021. do 11. aprila 2022. godine.

Ovaj proces praćenja prvenstveno je obuhvatio incidente koji su se desili u međunarodnim medijima, pri čemu je najveći broj zabeleženih incidenata na osnovu roda, etničke pripadnosti i na osnovu seksualne orientacije. Najznačajniji slučajevi govora mržnje koji su obeležili prošlu godinu u srpskim medijima bili su mizogeni narativi mržnje, uz okrivljavanje žrtava, koji su usledili nakon što je nekolicina žena izasla sa svojim svedočenjima o seksualnom zlostavljanju.

Medijska zastupljenost žena u Srbiji je odraz uloge koju imaju u patrijarhalnom društvu. Žene su četiri puta manje zastupljene u medijima od muškaraca, prema istraživanju Globalnog projekta za praćenje medija za 2020. godinu. One se takođe najčešće prikazuju ili kao žrtve nasilja ili kao poznate ličnosti šou biznisa, a izuzetno retko kao ekspertkinje u svojoj oblasti.

Posledice rata, koji se desio u periodu raspada Jugoslavije, još uvek imaju uticaj na srpsko društvo. To se često manifestuje kroz neprijateljski odnos prema susednim državama. Etnička mržnja, posebno prema Albancima i Bošnjacima, prilično je uobičajena. U poslednje vreme, mržnja prema Crnogorcima je pojačana zbog sukoba Srpske i Crnogorske pravoslavne crkve. Etnička mržnja je sveprisutna, ali dostiže vrhunac tokom obeležavanja godišnjica sećanja na genocid u Srebrenici i razne ratne zločine kao što su Oluja, Bljesak, kosovski pogrom itd.

LGBTQ+ zajednica nedovoljno je zastupljena u srpskim medijima, a kada je spomenuta u međunarodnim medijima, to je često u negativnom kontekstu. Govor mržnje prema LGBTQ+ zajednici je porastao tokom perioda monitoringa, nakon što je započeta inicijativa za usvajanje Zakona o istopolnim zajednicama. O pravima LGBTQ+ zajednice raspravljalo se u mnogim TV emisijama, u kojima voditelji prave loš izbor govornika/ca na temu LGBTQ+ zajednice i njihovih prava, davajući homofobičnim političarima/kama platformu da govore upravo protiv prava LGBTQ+ zajednice. Novinari i novinarke su, takođe, često nedovoljno edukovani na ovu temu.

Da bi se razumele specifičnosti narativa mržnje u srpskim medijima, ključno je razumeti stanje slobode medija i opštег javnog diskursa. Najpopularniji mediji su oni sa nacionalnom frekvencijom i tabloidi koji se dovode u direktnu vezu sa vlašću. Ovi mediji često su skloni jačanju položaju vladajuće stranke, kritikovanju opozicije i javnih ličnosti koje kritikuju vlast, izokretanju činjenica, pa čak i širenju dezinformacija.

Srbija se nalazi na 79. mestu od 180 zemalja u izveštaju "Indeks slobode medija 2022. godine" koji su sastavili Reporteri bez granica i time je poboljšala svoju poziciju za 14 poziciju u odnosu na prošlu godinu. Međutim, do ove godine, ugled Srbije je poslednjih godina značajno opao, sa 66. mesta u 2017. na 93. mesta u 2021. Godini. Srbija je i dalje u kategoriji "problematične situacije" i zajedno sa Albanijom je najniža na listi u regionu Zapadnog Balkana. Štaviše, Freedom House je 2019. umanjio status medijske sfere na delimično slobodan i Srbija je od tada zadržala taj status.

Ova medijska klima, sa veoma malim brojem nezavisnih medija i novinarima/kama koji/e se svakodnevno suočavaju sa pritiscima i pretnjama, ostavlja veći deo medijske sfere Srbije izloženom autocenzuri, prateći narative koje je postavila vladajuća stranka, proširujući ih i pojačavajući ih. Ovi narativi često izazivaju mržnju i stoga su veoma štetni za grupe na koje ciljuju.



## Metodološki pristup

Pravni sistem Srbije definiše govor mržnje i obrađuje ga u nekoliko zakona, međutim, u ovom istraživanju koristimo širi pojam govora mržnje, ne ograničavajući karakteristike za identifikaciju pojedinca i pojedinke ili grupe koja je meta. U ovom istraživanju, govor mržnje je definisan kao ciljanje na pojedince/ke ili grupe na osnovu njihovog identiteta. Nadalje, u ovaj monitoring uključili smo i štetno predstavljanje određenih marginalizovanih grupa, kao što su žene, Romi i Romkinje ili trans osobe.

Prikupljeni incidenti govora mržnje klasifikovani su prema temi, vrsti korišćenog narativa, ciljanoj grupi ili pojedincu/ki, vrsti ličnosti koja je počinila incident, kakav je bio domet sadržaja, koji je tip medija korišćen, kao i kontekstu ovih događaja. U analizi sentimena, ovi incidenti su klasifikovani prema metodologiji Univerziteta Džordž Vašington<sup>1</sup>:

- 1 Neslaganje - Retorika koja uključuje neslaganje sa idejom na mentalnom nivou. Osporavanje tvrdnji, ideja i verovanja grupa ili pokušaj njihove promene.
- 2 Negativne akcije - Retorika koja uključuje negativne, nenasilne radnje povezane sa grupom.
- 3 Negativan karakter - Retorika koja uključuje nenasilne karakterizacije i uvrede.
- 4 Demonizacija i dehumanizacija - Retorika koja uključuje specifikacije podlijudskih i nadlijudskih karakteristika ciljanje osobe ili grupe.
- 5 Podsticanje nasilja - Retorika koja podrazumeva nanošenje fizičke povrede ili želje da dođe do fizičke povrede.
- 6 Smrt - Retorika koja podrazumeva doslovno ubijanje ili eliminaciju grupe.

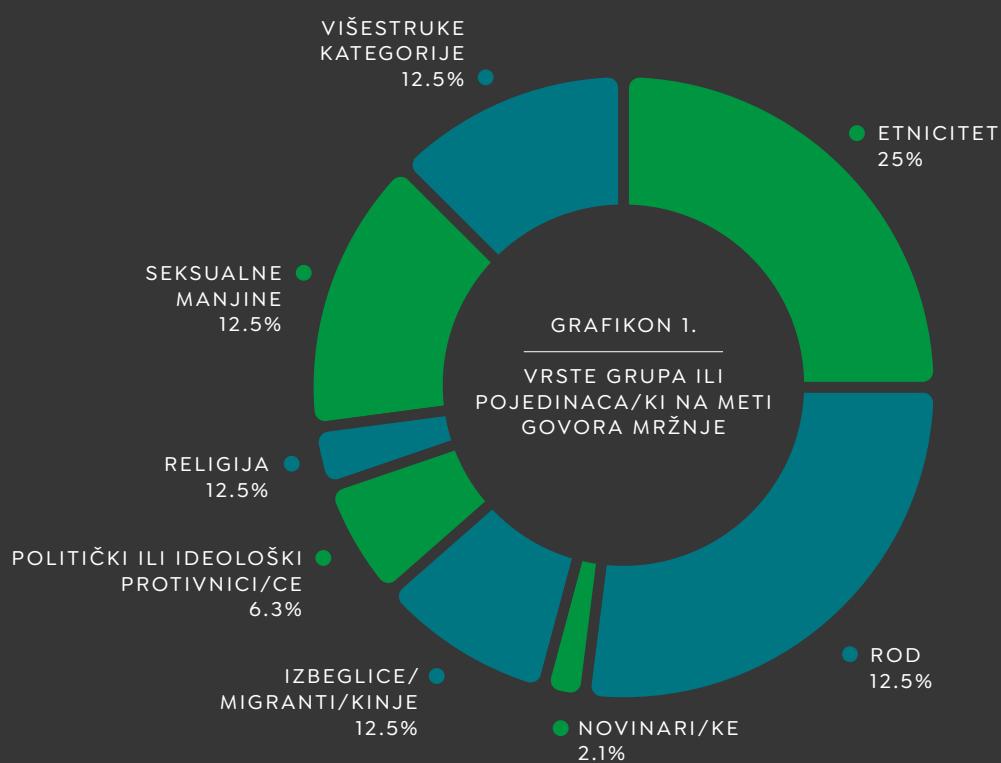
Ovo istraživanje uključuje praćenje novina, televizije, portala, radija i društvenih mreža kao što su Tviter, Fejsbuk i Instagram. Posebna pažnja posvećena je izjavama javnih ličnosti i političara/ki zbog uticaja koji oni imaju na javno mnjene. Monitoring je uključivao i komentare na društvenim mrežama.

1. Bahador Babak, Kerchner Daniel, Bacon Leah, Menas Amanda, (2019), Monitoring Hate Speech in the US. Washington, DC: George Washington University.  
[https://cpb-us-el.wpmucdn.com/blogs.gwu.edu/dist/8/846/files/2019/03/Monitoring-Hate-Speech-in-the-US-Media-3\\_22-z0h5kk.pdf](https://cpb-us-el.wpmucdn.com/blogs.gwu.edu/dist/8/846/files/2019/03/Monitoring-Hate-Speech-in-the-US-Media-3_22-z0h5kk.pdf)

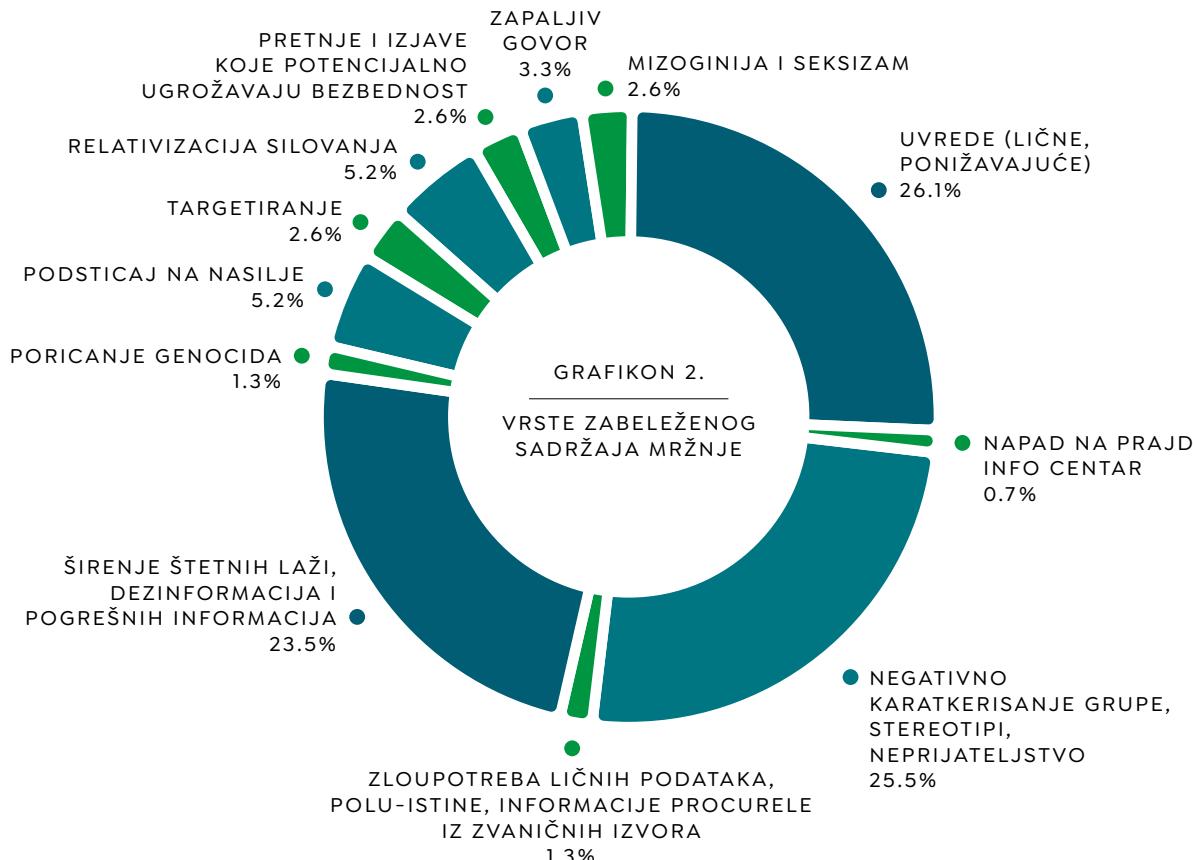
# Narativi i podnarativi

## Kvantitativna analiza

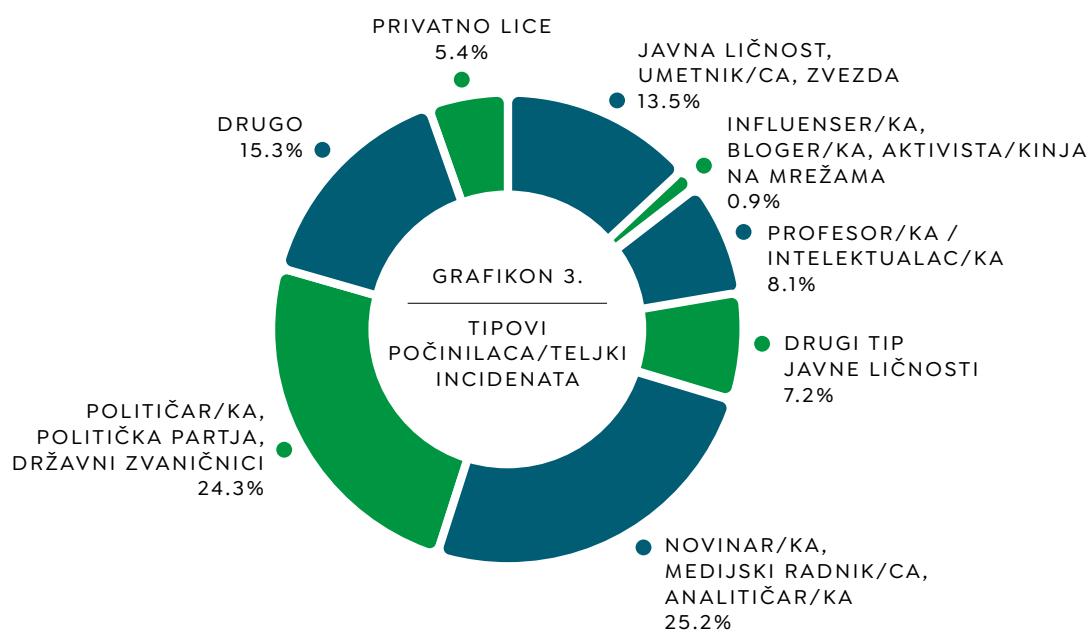
Tokom perioda monitoringa evidentirano je ukupno 96 incidenata. Više od polovine ovih incidenta bilo je usmereno na pol (27.1%) i etničku pripadnost (25%), a treća grupa na koju se najviše ciljalo su seksualne manjine (14.6%). Uz to, veliki broj evidentiranih incidenata (12.5%) uključivao je interseksionalnost ili kombinovani diskurs mržnje i diskriminacije. U takvim incidentima, grupe i pojedinci/ke bili su meta zbog višestrukog preklapanja identiteta. Značajan broj slučajeva odnosio se na migrante/kinje i izbeglice (9.4%), zatim mržnju prema političkim i ideološkim protivnicima/cama (6.3%), religiju (3.1%) i novinare/ke (2.1%).



Kada je reč o vrsti sadržaja mržnje, više od tri četvrtine incidenata definisane su kao uvrede (26.1%), negativno etiketiranje grupe, stereotipi i neprijateljstvo (25.5%) i širenje štetnih laži, dezinformacija (23.5%). Poslednja četvrtina incidenta uključivala je relativizaciju silovanja (5.2%), podsticanje na nasilje (5.2%), zapaljiv govor (3.3%), mizoginiju i seksizam (2.6%), pretnje i izjave koje potencijalno ugrožavaju bezbednost (2.6%), ciljanje (2.6%), poricanje genocida (1.3%), zloupotreba ličnih podataka, polu-istine i procurele informacije iz državnih evidencijskih sistema (1.3%) i jedan napad na Prajd Info Centar u Beogradu (0.7%).

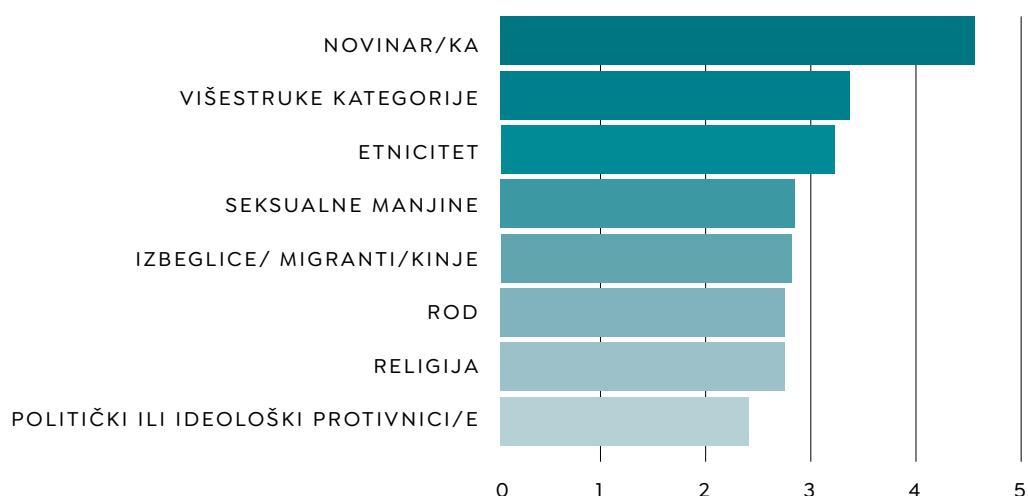


Novinari/ke i zaposleni/e u medijima (25.2%), zajedno sa političarima/kama, državnim funkcionerima/kama i političkim partijama (24.3%) čine skoro polovinu izvršilaca/teljki govora mržnje u ovom monitoringu. Druge ličnosti koje su počinile incidente mržnje bile su poznate ličnosti, umetnici/e i ljudi iz pop kulture (13.5%), profesori/ke i intelektualci/ke (8.1%), privatna lica (5.4%) i influenseri/ke, blogeri/ke i aktivisti/kinje društvenih medija (0.9%). Značajan broj incidenta potiče od drugih ličnosti (15.3%) i drugih javnih ličnosti (7.2%).



## Analiza sentimenta

Prijavljeni incidenti su ocenjeni na skali od 1 do 6, pri čemu 1 označava neslaganje sa grupom, a 6 implicaciju doslovnog ubistva ili eliminaciju grupe. Prosečna ocena bila je 2.89% za sve slučajeve. U proseku, incidenti sa najvišim rezultatom po vrsti ciljane grupe bili su slučajevi mržnje usmereni na novinare/ke (4.5) i incidenti kategorisani kao mržnja usmerena na više identiteta (3.34), zajedno sa etničkim govorom mržnje (3.17). Pored toga, mržnja prema seksualnim manjinama je u proseku imala 2.79, zatim, mržnja usmerena migrantima/kinjama i izbeglicama (2.78), pol (2.7) i veru (2.67). Incidenti koji su najniže ocenjeni bili su govor mržnje usmeren na političke i ideološke protivnike/ce sa prosečnom ocenom 2.34. Najekstremniji incidenti sa implikacijama fizičkog nasilja, ubijanja i eliminacije grupe (oceni 5 ili 6), obično su bili usmereni na pol (5 zabeleženih incidenta) i etničku pripadnost (4 zabeležena incidenta). S obzirom da su ovi identiteti ujedno i najčešće mete, ovo dodatno dokazuje to da su žene, etničke manjine u Srbiji, kao i druge etničke grupe na Zapadnom Balkanu najugroženije narativima mržnje i pokazuje koliko su upravo ovi narativi široko prihvaćeni u srpskom društvu.



GRAFIKON 4.

PROSEČNI REZULTATI PO VRSTI GRUPE ILI POJEDINCA/KI NA METI GOVORA MRŽNJE

## Analiza narativa

### Narativi mržnje na osnovu roda

Kao što je prethodno navedeno, najčešći slučaj govora mržnje je na osnovi roda i pojavljuje se u 27.1% evidentiranih slučajeva.

Početkom 2021. godine, glumice Milena Radulović i Iva Ilinčić, zajedno sa još pet glumica, prijavile su svog učitelja glume Miroslava Aleksića za silovanje i seksualno uznemiravanje. Ovo je podstaklo mnoge druge žene da podele svoje priče, koristeći heštag #NisamTražila.

S obzirom na srpsko društvo, koje je patrijarhalno i tradicionalno, kada se izveštavalo o (seksualnom) nasilju nad ženama, to se uglavnom radilo kroz naslove senzacionalističkog tipa koji produbljaju stereotipe. Tabloidi i neki kanali sa nacionalnom pokrivenošću širili su priče okrivljujući žrtve i teorije zavere usmerene na žene koje su prijavile silovanje i seksualno uznemiravanje.

Tako je, na primer, u jutarnjoj emisiji TV Pink bivši fudbaler Dušan Savić rekao da je optuženica protiv M. Aleksića "konstruisana", "namerna" i da predstavlja napad na Srbiju. Tokom intervjuja korišćeni su različiti argumenti kako bi se pokazalo da prijavljivanje silovanja i seksualnog uz nemiravanja ima za cilj "uništenje Srbije".

To nije prvi put da je televizija sa nacionalnom frekvencijom učestvovala u širenju narativa mržnje, mizoginije i sekundarne viktimizacije onih koji su prijavili seksualno nasilje. Najistaknutiji primer za to su medijski izveštaji nakon što je glumica Danijela Stajnfeld izjavila Javnom tužilaštvu da ju je silovao njen bivši kolega Branislav Lečić. TV Hepi, tabloidi Srpski telegraf i Alo, na veoma senzacionalistički način izveštavali su o ovoj temi, šireći teorije zavere i narative okrivljavanja žrtava i podstičući brojne komentare mržnje na društvenim mrežama na račun žrtve.

Mizoginija i seksizam su duboko ukorenjeni u političkom diskursu u Srbiji. Ovaj monitoring je pokazao da su političari/ke jedan od glavnih generatora/ki govora mržnje. Na primer, ministar za brigu o porodici i demografiju Ratko Dmitrović je u jutarnjoj emisiji TV Prva okrivilo žene za pad nataliteta u Srbiji. Ministar Dmitrović je rekao da:

“

*Žene imaju potpunu slobodu. Da budu akademik, najbolji matematičar, ekonomista, da uspeju u svakoj oblasti. Šta da damo toj ženi, mi kao muškarci, mi kao društvo, država, da bi ona donela odluku da rodi treće dete.*

U ovom slučaju, Dmitrović je široj patrijarhalne narative da su žene obavezne da rađaju i da su stoga kriva za pad nataliteta u Srbiji. Nakon ove emisije, Dmitrović je na TV Hepi podelio slične stavove:

“

*Imamo žene koje kažu – 'Baš me briga, neću da se porodim'. I niko ne sme ništa da joj kaže, da joj prigovori. Šta su me napale, proverio sam, uglavnom su to žene sa jednim detetom, ili one koje nemaju dece.*

Ovakve izjave su veoma opasne, posebno kada dolaze od donosilaca/teljki odluka. Nagoveštavanje da žene ne treba da donose odluke o sopstvenim telima i životima, da moraju da rađaju i imaju više dece, održava rodne uloge i, pošto takve poruke dolaze od vladinih zvaničnika, podstiče ove narative.

Političarke, novinarke i javne ličnosti na meti su i diskreditovane na osnovu svog izgleda, posebno ako su kritične prema vlasti. Njihovu stručnost umanjuju komentari mržnje na njihov izgled i stalno su izložene mizoginim uz nemiravanjem i pretnjama.

U jutarnjoj emisiji TV Hepi, osnivač Srpske radikalne stranke Vojislav Šešelj širio je uvredljiv i rodno zasnovan govor mržnje prema ministarki za ljudska i manjinska prava i socijalni dijalog Gordani Čomić, nazivajući je „ženom sa Staljinovim brkovima“.

Političarke, novinarke ili javne ličnosti su u većem riziku od govora mržnje ako pripadaju manjinskoj grupi. U ovim situacijama, napadi su interseksionalne prirode, vođeni mržnjom prema višestrukim međusobno povezanim društvenim kategorijama kao što su starost, pol, rasa i seksualnost..<sup>2</sup>

Na primer, opoziciona političarka Marinika Tepić je na meti jer je opoziciona političarka, žena i etnički Rumunka.

2. Kuperberg Rebecca, (2018), *Intersectional Violence against Women in Politics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.  
<https://www.cambridge.org/core/journals/politics-and-gender/article/intersectional-violence-against-women-in-politics/857778003CD6AB6448FC30DBC1F34416>

## Narativi mržnje na osnovu etničke pripadnosti

Broj slučajeva sa narativima mržnje na osnovu etničke pripadnosti je približno 25%. Zbog raspada Jugoslavije 1990-ih i uloge Srbije u ratu, širenje etničke mržnje je i dalje dominantno. Neki članovi srpske vlade poriču ratne zločine i šire narative mržnje usmerene na susedne zemlje i teritorije. Negativni stereotipi i mržnja su uglavnom prema Albancima, Bošnjacima i Crnogorcima.

Dominantni narativ u odnosu na kosovske Albance je da su oni „neprijatelji“ i narativ promoviše utisak da su Kosovo i Srbija na ivici sukoba. Štaviše, kada izveštavaju o odnosima Beograda i Prištine, tabloidi izveštavaju na senzacionalistički način, često bez davanja konteksta. Pojačano ciljanje kosovskih Albanaca obično se dešava tokom godišnjica sećanja na ratne zločine i važnih dogadaja koji se tiču dijaloga Beograda i Prištine. Kada god govori o kosovskim Albancima, ministar unutrašnjih poslova Aleksandar Vulin koristi pogrdnu terminologiju.

“

*Ako hoćete da Kosovo postane članica NATO-a bez ispunjavanja ni jednog standarda, a proces da postanete članica NATO-a je komplikovanja od ulaska u EU, ako sve to preskočite i primite ih u NATO, kršeći sve rezolucije i stavove Saveza bezbednosti UN, obećanja, garancije, Kumanovskog sporazuma, vi samo spremate Šiptare i dajete im priliku da napadnu Srbe, da isprovociraju Srbiju do te mere da Srbija ne može ništa drugo nego da odgovori, a onda će reći braćo, Član 5 našeg Ugovora kaže da zemlja članica NATO pakta mora biti zaštićena, bombardujte Srbiju. Nema drugog opravdanja ili razloga za tako nešto.*

Apelacioni sud je 2018. godine potvrdio prvostepenu presudu Višeg suda u Beogradu da se izraz „šiptar“ smatra govorom mržnje.

Političari/ke su najčešće oni/e koji/e negiraju ratne zločine i oni/e koji veličaju ratne zločince. Na ulicama se mogu videti grafiti posvećeni generalu Ratku Mladiću, koga je Međunarodni sud pravde u Hagu proglašio krivim za genocid u Srebrenici i zločine protiv čovečnosti, dok se Mladićevo ime skandira na fudbalskim utakmicama.

Govoreći o Međunarodnom sudu pravde u Hagu, ministar unutrašnjih poslova Aleksandar Vulin rekao da Hag „nije stvoren da traži pravdu, niti da pomiri narode na Balkanu, već da sudi Srbima i Srbiji“.

Štaviše, ovaj narativ o poricanju ratnih zločina koji su širili političari/ke, kasnije se širio na televiziji sa nacionalnom pokrivenošću. Na primer, u jutarnjoj emisiji „Dobro jutro, Srbijo“ na TV Happy, voditelj je širio narativ negirajući zločine u Bosni i Hercegovini. Govoreći o koncentracionom logoru Omarska, koji su držali bosanski Srbi, voditelj jutarnje emisije Milomir Marić rekao je da je ovaj logor propaganda i da svako ko je bio tamo mogao samo da napusti logor.

“

*Bilo je otvoreno. Mogli su da izadu iz tog logora kad god su hteli. To je bio koncentracioni logor koji je trebalo da ih okupi i sakrije, da ih neko ne ubije.*

Govoreći o jednom od logoraša Omarske, Fikretu Aliću, Marić je rekao „odveli su onog mršavog i prikazivali su ga po cirkusu u Evropi. To je njihova propaganda“.

Pored negiranja ratnih zločina, ovo je i primer podnarativa da je „Zapad protiv Srbije“ i da se širi „zapadna propaganda“. Fokus ovog narativa govora mržnje je „Zapadna propaganda želi da naškodi srpskim interesima jer Zapad mrzi Srbe“.

Spor između Srpske pravoslavne crkve i Crnogorske pravoslavne crkve doveo je do porasta govora mržnje prema Crnogorcima, jer obe crkve tvrde da su pravoslavni verski objekti u Crnoj Gori njihovi i da jedna drugoj negiraju legitimitet. Dominantni narativ u odnosu na Crnogorce bilo je negiranje crnogorskog identiteta i državnosti.

“

*Srpska sela imaju budućnost, na primer Podgorica.*

Mediji retko govore o romskoj manjini, a kada i govore, priče preovlađuju u stereotipima. Romi i Romkinje su vidljivi u medijima samo u izveštajima o zločinima ili kada se obeležava Međunarodni dan Roma. Obično se predstavljaju kao homogena grupa čija je „tradicija“ da „kradu“ i „mole za novac“. Ovakva karakterizacija romske zajednice dodatno ih stigmatizuje i dehumanizuje. Na primer, dnevni list „Danas“ objavio je kolumnu u kojoj je jačao stereotipe o romskoj zajednici i ismevao njihov položaj u društvu.

### **Narativi mržnje na osnovu seksualne orientacije**

Narativi mržnje na osnovu seksualne orientacije čine 15% slučajeva. Najčešći okidači u ovim slučajevima bili su inicijativa za usvajanje Zakona o istopolnim zajednicama i Parada ponosa. O pravima LGBTQ+ zajednice raspravljalo se na nacionalnoj televiziji, gde je homofobičnim političarima/kama data platforma da govore o LGBTQ+ pravima i šire anti-LGBTQ+ narative.

Na primer, televizija sa nacionalnom pokrivenošću, TV Prva, dala je platformu liderki desničarske političke partije Zavetnici Milici Đurđević Stamenkovski da govori o Zakonu o istopolnim zajednicama. Tokom svog govora, Đurđević Stamenkovski je širila obmanjujuće izjave i homofobične narative.

“

*Koji je plus u LGBT+, možda zoofili i pedofili? Tražićete i prava pedofila.*

Diskriminacija LGBTQ+ zajednice je posebno problematična kada je šire političari/ke koji/e imaju značajan uticaj na stavove i mišljenja građana i građanki. Narativ koji širi lider Dveri Boško Obradović je da LGBTQ+ zajednica „ima sva prava i želi da uzme više“. Obradović koristi izraz „homoseksualizam“ svaki put kada govori o LGBTQ+ zajednici. Dodavanjem -izma na kraj reči homoseksualac želi da predstavi borbu za ravnopravnost LGBTQ+ osoba kao ideologiju (slično kao npr. feminizam, konzervativizam, liberalizam, socijalizam itd.).

Dominantan narativ je i da pripadnici LGBTQ+ zajednice „imaju više privilegija“ i da „gej lobi kontroliše finansije u svetu“. Takav narativ dovodi u zabludu i članove LGBTQ+ zajednice u dodatnu opasnost.

### **Narativ mržnje prema migrantima/kinjama i izbeglicama**

Monitoring je pokazao da procenat govora mržnje i diskriminacije prema migrantima/kinjama i izbeglicama iznosi 9% ukupnog uzorka. „Narodna patrola“, ekstremno desničarska organizacija poznata po napadima na migrante/kinje i izbeglice, neprestano je širila diskriminaciju i štetne predrasude prema njima. Migrante/kinje i izbeglice su opisivali kao „teroriste“, „kriminalce“, „organizovanu vojsku koja je došla da izazove destabilizaciju“, one koji „šire bolesti“. Ne samo da je ovo ksenofobični jezik, već ovakvi tipovi narativa samo stigmatizuju i dehumanizuju grupu.

“

*Do 2025. ili ćemo ih spričiti da dodu ili ćemo nestati. Selo po selo, grad po grad. I sami ćemo postati migranti/kinje i nova radna snaga zapadnih zemalja, a ovde će živeti neko drugi.*

Osim narativa mržnje prema migrantima/kinjama i izbeglicama, „Narodna patrola“ je širila dezinformacije, pokušavajući da manipuliše javnošću u cilju promovisanja mržnje i agresije.

## Narativi mržnje prema novinarima i novinarkama

Narativi mržnje prema novinarima i novinarkama zabeleženi su samo u 2% slučajeva. Ipak, analiza sentimenta je pokazala da je, na skali od 1 (retorika uključujući neslaganje oko ideje na mentalnom nivou) do 6 (retorika podrazumeva doslovno ubijanje ili eliminaciju grupe), prosečna ocena za govor mržnje prema novinarima/kama je 4,5.

Novinari i novinarke koji/e pokrivaju osetljive teme su u većoj opasnosti. Na primer, novinari/ke koji su kritički izveštavali o muralu osuđenog ratnog zločinca Ratka Mladića bili su na meti pro-vladinih tabloida i dobijali su pretnje. Isto tako, kada je novinar Pero Jovović otisao u Prištinu da izveštava sa festivala "Mirdita, dobar dan" (festival koji okuplja ljudе iz Srbije i Kosova), dobijao je pretnje smrću. Jovović je na svom privatnom Fejsbuk profilu objavio svoju lokaciju sa emodžijem zastave Kosova, a pro-vladini tabloid su objavili kako Jovović „podržava nezavisno Kosovo“. To je dovelo do podsticanja nasilja nad Jovovićem, neke od poruka koje je dobijao na društvenim mrežama su „danas učimo da koljemo svinju“, „pazite na ulici“, „strpljenje nam je pri kraju“, „još jedno prase spremno za svinjokolje“, „nemojte se čuditi ako vam neko polomi noge“.

Iz ovih primera vidimo da su mediji takođe veliki generatori govora mržnje i narativa mržnje, te da način na koji izveštavaju može dovesti do uznemiravanja na internetu i podsticanja na nasilje.

Međunarodna organizacija za ljudska prava "Article 19", u svom izveštaju o slobodi medija i bezbednosti novinara/ki u Srbiji, navela je da „onlajn uznemiravanje stvara duboku nesigurnost i neizvesnost među novinarima/kama, koji/e se mogu samocenzurisati i živeti u strahu za svoju bezbednost u nedostatku adekvatne zaštite od strane države".<sup>3</sup>

Jedna od preporuka organizacije "Article 19" je da državni organi treba efikasnije da reaguju i sprovode „nepristrasne istrage o aktima nasilja i pretnji novinarima/kama kako bi se svi/e odgovorni/e priveli/e pravdi i kako bi se obezbedilo da žrtve imaju pristup odgovarajućoj pravnoj zaštiti“.

## Analiza vidljivosti

Narativi mržnje i diskriminacije duboko su ukorenjeni u srpskom društvu. Oni su stalno prisutni, infiltriraju se u gotovo sve društvene strukture. U ovom monitoringu, mediji zajedno sa državnim funkcionerima/kama, političarima/kama i drugim političkim ličnostima su se pokazali kao glavni izvori govora mržnje, koji su generisali 49.5% zabeleženih incidenata. U procesu stvaranja i širenja bilo kakvih društvenih narativa, mediji, političari/ke i državni/e zvaničnici/e zaista imaju najveću moć, često ga zloupotrebljavaju i koriste platforme koje imaju na raspolaganju za širenje govora mržnje.

Međutim, oni/e su veoma retko pravno kažnjeni, a pošto su narativi mržnje široko prihvaćeni u javnosti, teško da su ikada pod pritiskom da snose odgovornost. Ovo stvara začarani krug narativa mržnje.

Iako je ovaj monitoring obuhvatio sve vrste medijskih sadržaja i neke od incidenata su zabeleženi na društvenim mrežama, sa veoma malim domaćnjem, većina slučajeva potiče iz veoma popularnih TV emisija koje se emituju na televizijama sa nacionalnom pokrivenošću ili tabloidima sa veoma velikim domaćnjem. Televizija je najpopularniji vid medija u Srbiji i dostiže 72% ukupne populacije dnevno. Od preko 200 TV kanala u Srbiji, samo 4 komercijalne televizije su nagrađene nacionalnom frekvencijom od strane Regulatornog tela za elektronske medije (REM) - Hepi, Pink, Prva i B92. U ovom monitoringu prijavljeno je 8 slučajeva na TV "Happy", zatim 6 slučajeva na TV "Pink" i 4 slučaja na TV "Prva". Ukupno 22 incidenta potekla su iz tabloida ili njihovih onlajn portalova kao što su Informer, Alo, Kurir, Srpski telegraf, Espresso i Novosti. Tabloid sa najvećim dometom dnevne štampe u Srbiji je Informer (prosečna dnevna prodaja u julu 2018. iznosila je 102.000), Večernje Novosti (49.000) i Blic (47.000), a najveći doseg na onlajn portalima je Blic sa 948.000 prosečnih dnevnih korisnika i korisnca, Kurir ( 913.000), Espresso (339.000) i Telegraf (327.000).

3. Article 19, (2021), Media Freedom and Safety of Journalists in Serbia: Media Freedom Rapid Response Mission Report. London, UK: Article 19  
<https://www.article19.org/wp-content/uploads/2021/04/MFRR-Serbia-mission-report.pdf>



# Preduzete akcije u borbi protiv dezinformacija i mržnje u Srbiji

Govor mržnje definisan je u nekoliko zakona u Srbiji. Zakon o zabrani diskriminacije vidi govor mržnje kao oblik diskriminacije. Govor mržnje se definiše kao „iznošenje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje prema pojedincu ili grupi lica zbog njegovih ličnih osobina, u javnim medijima i drugim publikacijama, na skupovima i mestima dostupnim javnosti, pisanjem i isticanjem poruka ili simbola i na druge načine”.

Na osnovu Zakona o zabrani diskriminacije, **Poverenik za zaštitu ravnopravnosti** je ustanovljen kao autonoman, nezavisan i specijalizovan državni organ. Osnovni cilj ovog organa je „sprečavanje svih oblika, vidova i slučajeva diskriminacije, zaštita ravnopravnosti fizičkih i pravnih lica u svim sferama društvenih odnosa, nadzor nad sprovodenjem antidiskriminacionih propisa i unapređenje ostvarivanja i zaštite jednakosti.”

**Krivični zakonik Srbije** ne razdvaja govor mržnje i zločin iz mržnje u različitim članovima zakona u pogledu inkriminacije, i na taj način „priznaje međusobnu društvenu povezanost i povezanost ovih krivičnih dela“:

“

*Ako je krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orientacije ili rodnog identiteta drugog lica, tu okolnost sud će ceniti kao otežavajuću okolnost, osim ako ona nije propisana kao obeležje krivičnog dela.<sup>4</sup>*

4. Available at: <https://www.legislationline.org/documents/id/18732>

Iako je sam zakon dobar, govor mržnje i procesuiranje zločina iz mržnje u Srbiji je ograničen – od 2012. do 2022. godine, zločin iz mržnje je osuđen u samo 5 slučajeva.

Državni organ koji kažnjava govor mržnje na internetu je [Specijalno tužilaštvo za visokotehnološki kriminal Republike Srbije](#).

Govor mržnje definisan je i [Zakonom o javnom informisanju i medijima](#) i [Zakonom o elektronskim komunikacijama](#). [Zakonom o elektronskim komunikacijama](#) ustanovljeno je [Regulatorno telo za elektronske medije \(REM\)](#) sa ciljem da „spreči emitovanje programa koji sadrže informacije koje podstiču diskriminaciju, mržnju ili nasilje prema pojedincu/kama ili grupi lica na osnovu rase, vere, nacionalnosti, etničke pripadnosti, pola ili na osnovu seksualne pripadnosti.“ Međutim, iako zakon postoji, REM ne reaguje na niz kršenja zakona.

[Kodeks novinara Srbije](#) relevantan je za zaštitu od diskriminacije i govora mržnje u medijima. Savet za štampu je nezavisno i samoregulatorno telo koje reaguje na kršenje [Kodeksa novinara](#) i nailazi na govor mržnje u medijima. Iako je ovo samoregulatorno telo važno i dobro radi svoj posao, u dатој situaciji sa govorom mržnje u Srbiji, to nije dovoljno. Kako je Savet za štampu samoregulatorno telo, njihove odluke nisu pravno obavezujuće, što ograničava njihov uticaj.

Savet Evrope je jedan od glavnih aktera koji podržava akcije protiv govora mržnje i pomaže u osudi govora mržnje u Srbiji. Na primer, Izveštaj o upotrebi govora mržnje u Srbiji je pripremljen i objavljen uz finansijsku podršku Saveta Evrope i Evropske unije.

Institut za medije i razlicitosti – Zapadni Balkan kroz radionice medijske pismenosti nastoji da podigne svest mladih kada je reč o razlici između slobode govora i govora mržnje, ali i da izvrši pritisak na institucije da reaguju i osude govor mržnje.





## Zaključak

Tokom ovog istraživačkog procesa bilo je evidentno koliko su srpski mediji međusobno povezani sa političkim strukturama. Oni zajedno služe kao glavni generatori govora mržnje koji jačaju već uspostavljene narative mržnje u javnom diskursu. Kako je onlajn prostor lako dostupan i široko korišćen, on služi kao ogromna platforma za skoro svakoga da propagira ove narative. Najkorišćenije društvene mreže kao što su Fejsbuk, Instagram i Tวiter tek treba da u potpunosti razviju alate za zabranu i uklanjanje sadržaja mržnje na srpskom jeziku i drugim jezicima regionala. Većina tog sadržaja ostaje na platformama čak i nakon prijave. Na ovaj način, iako je srpski pravni okvir koji se tiče govora mržnje solidan i postoje nezavisne institucije, regulatorna i samoregulatorna tela, govor mržnje se retko kada sankcionise – bilo onlajn ili u medijima. Imajući u vidu da je Srbija još uvek veoma tradicionalno društvo sa slabo razvijenom demokratskom kulturom, govor mržnje je široko prihvaćen u društvu i počinjenici/teljke se gotovo nikada ne smatraju odgovornim za jačanje ovih narativa.

Iako su žene, etničke manjine i druge etničke grupe iz regionala svakako najčešća meta mržnje, svi pomenuti narativi mržnje funkcionišu na veoma sličan način. Obično se zasnivaju na stereotipima, nedostatku znanja i ponavljaju se.

Osim uvreda, stereotipa i etiketiranja, skoro četvrtina incidenata uključivala je štetne laži i dezinformacije. Spin informacija i dezinformacije su prilično česte kada je u pitanju sadržaj mržnje, a s obzirom na to da je medijska pismenost u Srbiji slabo izražena, ova vrsta sadržaja se brzo širi. U nastojanju da se prethodno navedeno suzbije, portali Fake News Tragač i Raskrikavanje dekonstruišu brojne lažne vesti koje sadrže diskurs mržnje i diskriminacije.

Ključno je razmotriti sve aspekte složenih društvenih, političkih i medijskih struktura, prilikom suzbijanja i regulisanja govora mržnje. Edukacija medijskih radnika/ca i medijska pismenost šire javnosti takođe su važni u ovom procesu.



**IZVEŠTAJ MONITORINGA  
GOVORA MRŽNJE  
U SRBIJI**

---



**Finansira  
Evropska Unija**

**B | T | D** The Balkan Trust  
for Democracy  
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

 **Norway**